

Iona og Staffa – et gåtefullt møte mellom irsk-keltisk kristendom og norrøn kultur

Jan E Guettler

Staffa sett fra Dun I på Iona. Foto: Sissel Jenseth

Under høstens reise til øya Iona¹ – et langt over tusen år gammelt senter for keltisk kristendom og druidevisdom på vestkysten av Skottland – og hvor det under oppholdet ble arbeidet daglig med Mikaelsskolens klassesimer, fikk vi også anledning til å besøke en annen sagaomspunnet øy – *Staffa* – noen kilometer lengre nord.

Allerede våre forfedre vikingene kjente til denne øya og gav den sitt navn etter betegnelsen «stav» fra sin norrøne trebyggerkultur, hvor stavkirkene står sentralt. Straks man ser øya, forstår man hvorfor de norrøne sjøfarerne valgte dette navnet. Hele øyas overbygning – «tak» – bæres opp av rekke på rekke med tettpakkede krystallinske kolonner i mørk basalt, alle sekskantet som celler

i en bikube, og presist formet. På det sted hvor båter med fordel kan lande på øya, former disse basaltformasjonene helt andre strukturer, planteaktig bølgende eller forvridd pekende i alle retninger.

Hovedhæren av søyler står på et fundament av vulkansk aske. Over dette troner et platå av mørke vulkanske bergarter dekket av frodig grønt gress. Ut mot storhavet har erosjon og bølger brutt gjennom basaltpilarenes kolonner og dannet små og store huler. Den største av dem, Fingal's Cave, hvelver seg som et mektig kirkerom under en ruvende mørk kuppel, et syn som har tatt pusten fra mang en besøkende, ikke minst når atlantehavsbølgene slår med stor kraft mot øya. J.M.W. Turner har forevigeet dette i et kjent maleri (1832,) og Thomas Moran har malt et annet berømt bilde av hulen i forrykende stormvær.

Det var den skotske poeten James Macpherson som ga denne hulen navn etter kjempen Fingal i Ossians Sanger. Men fra lang tid tilbake var hulen kjent under sitt gælisk-keltiske navn, *An Uaimh Bhinn – Den melodisk, den tonende, eller syngende hule*. Felix Mendelssohn, som besøkte hulen i 1829, ble så overveldet av alle tonene og musikken han hørte mens han oppholdt seg i hulen, at han deretter skrev sin berømte overtyre *Die Hebriden*, Op. 26, også kalt *Fingal's Cave*, hvor han mesterlig har gjenskapt noe av det vakre han hørte. Den engelske poet Sir Walter Scott har fortalt at han under sitt besøk opplevde en helt overjordisk musikk som ga gjenklang

¹ Se Antroposofi i Norge, nr. 4, 2015

mellom de mørke basaltsøylene, og som dessuten ble påvirket av ebbe og flod. Flere forfattere har interessert seg for øya. Jules Verne skrev om en mystisk øy i boken *Le Rayon vert – Den grønne stråle* og i *En reise til jordas indre*. I sitt skuespill *Et drømmespel* tar August Strindberg oss med inn scenebilder fra det han kaller *Fingals grotta*.

Fra gammelt av blir det fortalt at grotten var et viktig innvielsessted for druidene frem til tidlig kristen tid. Marie Steiner og Ita Wegmann besøkte Iona og Staffa med stor begeistring på 1920-tallet, og oppildnet mange antroposofere til å reise dit. De fleste fant ganske snart ut at den hvelvede øya Staffa med sine store grotter minner om både det første og annet *Goetheanum*.

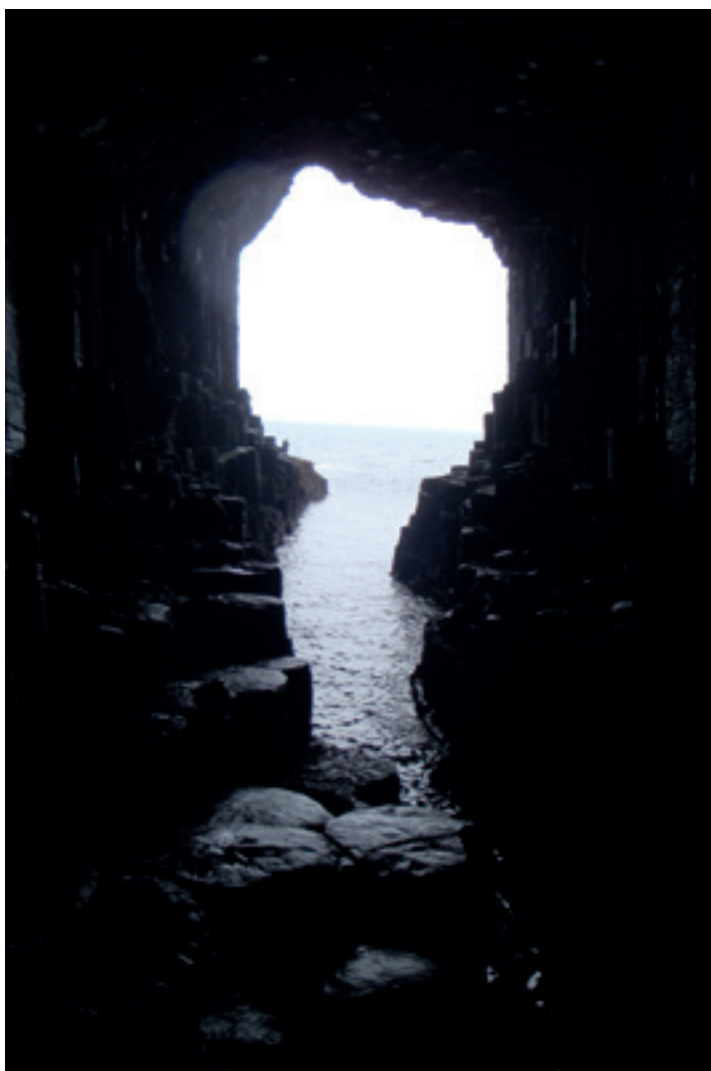
I Antroposofi i Norge 2014-1 forteller Brit Anderson, prest i Kristensamfunnet, om sitt besøk på Iona og Staffa i 1950-årene og om *druideinnvielsen*:

«Den som skulle innvies, ble lagt i en liten åpen båt uten årer og ble med bølgene ført inn i grotten. Det hele ble ledet av druiden oppe fra toppen av *Dun-I* på Iona. Han kunne hemmelighetene om himmel og jord, han kunne styre båten slik at innvielsen gikk sin gang. Han visste når det var mulig å få dette til, og at båten kunne komme ut etter tre dager. Han overvåket selve innvielsen der inne i Fingalshulen fra toppen av *Dun-I*.»

Videre forteller Britt om sin

opplevelse mens hun er i en liten båt på havet utenfor Staffa, omgitt av mektige bølger – så nær Fingals hule som det var mulig å komme:

«Da jeg satt der i båten med bølgene som vugget oss, var det at jeg hørte en vidunderlig, overnaturlig musikk. For meg var dette helt eventyrlig vakkert, noe slikt hadde jeg aldri opplevd før, og tonene var helt ukjente for meg. Da vi kom tilbake til Dornach flere uker senere, ble vi invitert til noen venner..., og vi fortalte begeistret om våre opplevelser. Da satte de på en grammofon-

Innerst i Fingals hule på Staffa.
Foto: Jan Guettler

Ankommer Staffa med båt. Foto: Jan Guettler

plate, og jeg gjenkjente musikken jeg hadde hørt der i båten utenfor grotten! Det var den berømte ouverturen «Die Hebriden» av Felix Mendelssohn. Det var som å sitte der, henført, utenfor hulen igjen.»

Da jeg sammen med flere andre fra vår gruppe under høstens reise til Iona, fikk anledning til å besøke Staffa og Fingals hule og befant meg lengst inn i hulen; der hvor det fortelles om at det i gamle dager foregikk innvielser, ble jeg straks grepet av vannmassenes bølgen og brusen, som går som et mektig, rytmisk åndedrett gjennom hele hulegangen. Når man lytter til de bevægede vannmassenes puls-slagaktige, sugende og blåsende rytme, kan man også oppleve et mektig hjerteslag hver gang vannmassene slår mot den faste fjellveggen innerst i hulen. På den våte fjellveggen, aller innerst, hvor vannet innimellom hjerteslagene, vasker følende oppetter, lyser det frem et underlig, sart fargespill, i rosa, gult, blått og grønt, omhyllt av mørk basalt.

Hvordan kan dette – sikkert mye sterkere - ha fortonet seg for våre forfedre - de norrøne vikingene, som kjente godt til denne øya. Hvordan kan de ha følt seg, de nordiske sjøfarerfolk, da

de kom inn i Staffas største og mektigste hule – *An Uaimh Bhinn - Den syngende, eller tonende hulen*, kanskje sjøveien, kanskje for å delta i en keltisk-kristen innvielse? Rudolf Steiner beretter i *Folkesjelspsyklusen, Christiania 1910*², om hvordan nordboerne frem mot år 1000-årskiftet fort-

satt hadde bevart deler av sitt gamle klarsyn mye lengre enn de fleste andre folkeslag i Europa, slik at det var mulig for mange å oppleve hierarkiene – englenes og erkeenglenes arbeid i sine sjeler – så å si oppleve seg selv i samspill med og *i ett med*, gudeverdenen. Man kan da danne seg et livaktig bilde av hvordan nordboerne må ha opplevd at det var selveste guden Tors hammer som slo der inne – voldsomt og bestemt – i kamp mot jotnene, Fenrisulven eller Midgardsormen. Blodets varme, pulserende strøm, hjertets våkne og manende slag, fylt av virksomhetstrangens dåds kraft. Og var det ikke Odins åndedrett man kunne oppleve bak det hele: vindens, lydenes, ordenes og skaldskapens (det skapende ords) virksomhet, mens han hang på *vindens tre* og mottok sin visdom.

Og går man så fra mytologien til eventyrenes verden, til Regine Normanns *Ringeliborn*, til eventyret om «Prinsessen som gikk til jordens

2 R. Steiner, *De enkelte folkesjeler misjon i sammenheng med den germansk-nordiske mytologi*. Oversatt av Mimi Grieg Bing, Christiania 1910.

hjerter»³ fornemmer jeg også noe av den samme stemning man møter i Fingals hule. Prinsessen må til jordens hjerte for å hente en legeurt – en blomst som er rød inni og gul utenpå – til sin far, kongen, for at han skal få sin livsglede tilbake. Det fortelles at dronningen var død for lengst. Vi må ta dette som et bilde på at det gamle klarsyn nå var svunnet hen. Nå skrantet kongen, han var knuget av et ulidelig kraftløst tungsinn og sørget over at «alderdommen kom så alt for tidlig til menneskene». Her presenteres et bilde på resultatet av den tenkning vi utvikler i neste fase av vår utvikling – den logiske, forstandsmessige og subjekt-objekt-relaterte tenkning. Dette er en helt nødvendig del av vår bevissthetsmessige utvikling, men skaper en følelsesmessig adskillelse og fører til isolasjon og ensomhet for jeget hvis vi forblir i dette og lar den ytre bevissthetsformen forbli dominerende.

En slik tenkning lærer oss å ta den ytre fysiske verden i vår besittelse, men den distanserer oss samtidig sjelelig fra verden. Denne tenkningen skaper ingen nye sjelekrefter, men utarmer isteden sjelelivet. Derfor blir kongen «grepet av et stort mismot, og gleden ved livet var som blåst ut av hugen hans», som det heter. Kongen blir rasende over at prinsessen blir så lystig og glad når hennes venner kommer på besøk. Han nekter å være hennes far mer og jager henne på dør og ut i kulda. Prinsessen får i sin ytterste nød hjelp av den ellers usynlige Huldredronningen, og hun må deretter ut på en farefull ferd med mange prøvelser, for å finne veien inn til jordens midte. I det hun ankommer dit, forteller eventyret: «... da hun atter kom til sans og samling, vugget båten fredelig innved et himmelhøyt berg, klart som det klareste glass. Ut fra berget strålte en lysglans sterkere enn det klareste sol-

3 Regino Normann. *Prinsessen som gikk til jordens hjerte*. Boktittel: *Ringelihorn og andre eventyr*. Den norske Bokklubben 1977.

Farger helt innerst i hulen. Foto: Jan Guettler

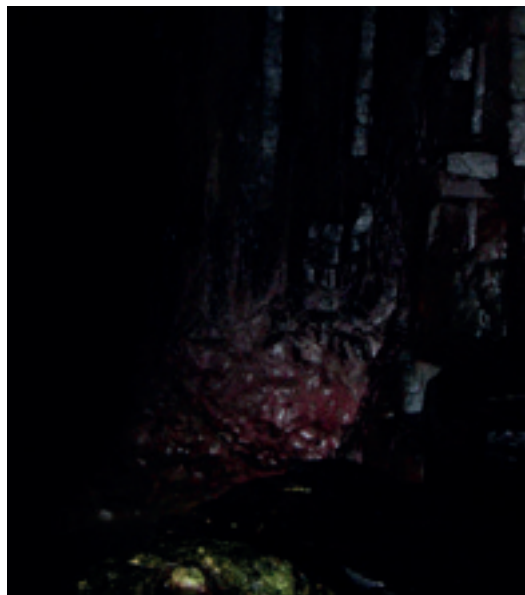
skinn og herligere enn utallige regnbuer, og slagene fra jordens hjerte klang lydt i stillheten. Andektig steg hun ut av båten og gikk inn i fjellet til hjertet som lå der og banket uten stans, og rundt det vokste blomsten hun var gått for å plukke».

Da jeg etter å være kommet hjem igjen fra Iona og Staffa, i ettertanken – i min erindring – lyttet til vannets bestemte og bankende slag mot fjellveggen, åndedrettet og klangen der innerst i Fingals hule, kunne jeg heller ikke la være å tenke på Ibsens dikt «Bergmannen»:

Bergvæg, brist med drøn og brag
For mit tunge hammerslag!
Nedad må jeg vejen bryde,
til jeg hører malmen lyde.

Oppholdet på Iona og Staffa vekket også undring og tanker omkring det gåtefulle samspillet mellom den iredeltiske og kristne kultur og de norrøne vikinger. Her kan det passe å nevne en mindre kjent uttalelse fra Steiner fra et foredrag fra Stuttgart 1914.⁴ Han forteller her at det omkring

4 R. Steiner, GA 285, Stuttgart 1914.

hvert årtusenskifte i historien kommer et særlig sterk og koordinert angrep fra de onde krefter gjennom Lucifer og Ahriman. Dette må menneskeheten hver gang møte i form av en åndelig inspirert byggeimpuls, som i tidligere tider har blitt ledet av de åndelige hierarkiene. Rundt år 3000 f.Kr. gjaldt det byggingen av pyramidene, på Abrahams tid rundt år 2000 f.Kr. bygget man etter jødisk tradisjon de såkalte «løvhyttene». Rundt år 1000 f.Kr. var man i gang med forberedelsene til Salomons tempel, og i år 0 kom fødselshendelsen i Palestina. Men rundt år tusen e.Kr. blir det *normannernes, de norrøne, skandinaviske folkeslags* tur til å sette inn en motimpuls, gjennom en særegen *trebyggerimpuls*, som blir utbredt i hele Europa, sier Steiner. Men denne impulsen blir så sterkt motvirket, at den aldri får komme til sin avslutning, for nå hadde de åndelige hierarkier trukket seg så langt tilbake at motmaktene fikk enda større spillerom. Men, sier Steiner, dersom man i de normanniske byggverk legger til noen litt mer avrundende former, og sitat: «... auslassen gewisse Linien, die man in diesen (Bauten) findet, dann hat man unseren Dornacher Bau, die wahre Fortsetzung der Holzbauten der Normannen.» I min oversettelse: «Om vi utelater visse linjer som man finner i disse (trebyggene), så får vi vårt Dornach-bygg (Goetheanum), som er den sanne videreføring av normannernes trebygg». Men hvorfor nevner han ikke ordet stavkirke her? Kanskje fordi den trebyggerimpuls han sikter til, kan ha vært noe mer omfattende enn det stavkirkene alene kan uttrykke.

Steiners utsagn åpner nye vyer om og en ny forståelse for hvilke bånd som kan ha utviklet seg mellom de iro-keltiske kristne og sagatidens norrøne vikinger, og hvilken betydning dette kan ha for vår norrøne og felles europeiske arv, ikke minst for det han skriver om som fremtidsoppgaver i den nevnte Folkesjelsyklusen fra Christiania, 1910. Vi må få lov å anta at det her dreier seg om viktige historiske kjensgjerninger som er blitt systematisk ignorert og undertrykket av den mektige romerske pavekirke gjennom dens

mange hundreårige kamp, inkvisisjon og forfølgelser av alle slags «kjettere», ikke minst av den iro-keltisk kristendom – den arianske lære – og annet som ble erklært som vranglære og bannlyst av romerkirkens pavemakt.

I dag vet vi at mange norske bygdesamfunn allerede var kristnet og hadde reist egne kirkebygg etter nærmere kontakt med iro-keltiske kristendom i god tid før kristendommen ble offisielt innført i Norge. Vi undres stadig over det merkelige fenomen at det er blitt bygget rundt 1000 stavkirker i Norge. Alle de gjenværende 29 stavkirkene gir et sterkt vitnesbyrd om iro-keltisk innflytelse.⁵ Og av de aller eldste foregangsbyggene, som stod på staver rett ned i jorda, har ingen overlevd. På Island var det 30 stavkirker. De har vært lite omtalt. Stolpehull etter liknende byggverk finnes flere steder rundt om i Europa, men foreløpig later dette til å være lite utforsket. Vi har også holdepunkter for at de tidlige iro-keltiske kristne kirkebygg var bygget av tre med stolper i jorda. Dette gjelder også kirkebyggingen på Iona på Columbas tid (521-597 e.Kr.). Det var først da den pavelige kirke for alvor overtok ledelsen på Irland, at det ble bestemt at alle kirker skulle bygges i sten. Ved Mikaelkapellet på den lille øya Iona, der hvor vi under høstens besøk kunne lese Julestevnets Grunnstensmantram, ligger ikke mindre enn 8 norske konger begravet på kirkegården.

Vi aner mer og mer at vår sanne og *egentlige* historie – både den indre og ytre – som gjelder samspillet mellom norrøn og keltisk kultur i de siste 2-3 århundrer frem mot år 1000-skiftet, må være helt vesensforskjellig fra våre gammeldagse og stereotype forestillinger – den *fåble convenue* – om blodtørstige vikingen som slo ned for fote, plyndret gods og gull og tok med irske munkere som slaver til Norge.

⁵ Flemming og Edda Distler. *Stavkirkernes billedsprog*. Forlaget Stillits, Århus 1997